

Andere politiek: ook in de Eerste Kamer

J.J. VIS*

D66 is opgericht om het milieu te verschonen: het politieke milieu en het gewone milieu. Dat is nodig, dat is moeilijk en niet altijd even dankbaar.

Een voorbeeld.

Toen een paar jaar geleden het voorstel op tafel lag om de Eerste Kamer niet meer bij stukjes en beetjes te kiezen, maar in één keer vlak na de Statenverkiezingen, waren wij het die daar tegen waarschuwden met twee argumenten. Het eerste argument was de dreigende nationalisering van de Statenverkiezing. Niet langer zouden de Statenverkiezingen voor het politieke milieu aan het Binnenhof alleen maar een hele grote opiniepeiling zijn. De uitslag zou direct merkbaar zijn in de Haagse verhoudingen. Het tweede argument was de kans op tegengestelde meerderheden in de Tweede en de Eerste Kamer. Daarom vonden we het beter als de verkiezing van de Eerste Kamer niet veranderd zou worden en gewoon bleef zoals die altijd was geweest: om de drie jaar voor de helft in plaats van eens per vier jaar helemaal.

Onze argumenten maakten buitengewoon weinig indruk. Ze werden door de regering en door de regeringspartijen niet serieus genomen.

En nu hebben we de Statenverkiezingen net achter de rug en staan Eerste Kamerverkiezingen voor de deur. De verkiezingen voor de Staten waren goeddeels genationaliseerd, een onvermijdelijk proces en niet zo gezond voor de provinciale politiek.

En dan de kans van een oppositionele meerderheid in de Eerste Kamer. De kwestie werd een paar maanden voor de verkiezingen aan de orde gesteld door het CDA in de Eerste Kamer. Fractievoorzitter Christiaanse vond dat de oppositie voor het geval de oppositie de meerderheid zou halen deze zich 'terughoudend' zou moeten gedragen.

Met terughoudend bedoelde hij vooral dat de oppositiepartijen de regering van tijd tot tijd maar aan een meerderheid zouden moeten helpen, zodat het kabinet Lubbers niet in moeilijkheden zou komen. Dat is een verkeerd standpunt, want het houdt in dat onze fractie in de Eerste Kamer regelmatig anders zou moeten stemmen dan onze fractie in de Tweede Kamer. Anders stemmen en dan niet omdat we over allerlei onderwerpen anders denken, maar alleen maar om de regering niet in moeilijkheden te brengen.

Het twee-kamerstelsel heeft niet onze hartelijke instemming. Wij vinden dat het best met een kamer kan –

* J.J. Vis is hoogleraar staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen en voorzitter van de Eerste Kamerfractie van D66.

de Tweede dus – en dat er daarnaast iets gevonden moet worden om er voor te zorgen dat de wetgevingsproducten van de Tweede Kamer nog eens goed worden nagekeken.

Maar de meerderheid van het parlement wilde het anders: volledige handhaving van het twee-kamerstelsel. Nu is de essentie van twee kamers niet dat de ene kamer een doublure is van de andere, dus precies dezelfde beslissingen neemt. De essentie is wel dat de ene kamer iets van die andere kamer ongedaan kan maken. Wie voor twee kamers kiest, kiest juist voor die mogelijkheid, omdat hij die belangrijk en waardevol vindt. In de vorige eeuw noemden ze dat het 'waken tegen de waan van de dag'; nog eens goed nadenken en eventueel nee zeggen. Als na 18 maart de linkse oppositie de meerderheid zou hebben gehaald gebeurt dus precies datgene wat men niet alleen altijd kon zien aankomen, maar ook wat men in principe altijd heeft gewild: een Eerste Kamer die beslissingen van de Tweede Kamer kan tegenhouden. In de vorige eeuw gebeurde dat doordat de koning betrouwbare regenten in de Eerste Kamer benoemde, daarna gebeurde het doordat in de Eerste Kamer vooral de hogere inkomens vertegenwoordigd waren en tegenwoordig gebeurt het gewoon door de kiezers en de politieke partijen. Wie een anders samengestelde Eerste Kamer niet wil, moet dan ook consequent zijn en helemaal geen Eerste Kamer willen. Maar zo consequent was de parlementaire meerderheid helaas niet. D66 daarentegen wil een constante democratische ordening: een schoolvoorbeeld van 'andere politiek'.

Als de linkse oppositie een meerderheid zou hebben behaald zou het kabinet dan meteen naar huis zijn gestuurd? Het antwoord is nee, natuurlijk niet.

Het kabinet Lubbers-II is het resultaat van de Tweede Kamerverkiezingen van vorig jaar, een royale overwinning van de premier zelf. Ook onze Tweede Kamerfractie adviseerde na de uitslag tot een reprise van Lubbers. Hij had een votum gevraagd om zijn karwei af te maken, samen met de VVD.

Hij kreeg dat votum en van de bijwagen bleef genoeg over voor de meerderheid.

Maar als bij de statenverkiezing die meerderheid verdwenen is, valt er wat te corrigeren en doet het kabinet er verstandig aan om al in de Tweede Kamer veel meer rekening te houden met de oppositie. Als het kabinet bereid is om op belangrijke punten opvattingen van de oppositie serieus te nemen, om werkelijk met de oppositie in gesprek te komen, welnu, dan zullen er geen problemen ontstaan. Als het onze fractie in de Tweede Kamer mogelijk wordt gemaakt om het regeringsbeleid te steunen, dan zal de Eerste Kamerfractie dat voorbeeld volgen. Als het kabinet die mogelijk-

heid niet grijpt, ja dan zou er nogal wat verworpen kunnen worden. Maar dat is dan de keus van het kabinet en niet van ons.

Meer aandacht voor de oppositie, dus niet de rigide scheiding tussen regering en oppositie als gevolg van een waterdicht regeerakkoord. Het zou een verbetering zijn van de politieke cultuur. Wat meer dualisme, wat meer gesprek tussen regering en volksvertegenwoordiging, wat meer vrijheid en eigen verantwoordelijkheid voor de volksvertegenwoordigers. Zoals het nu gaat, gaat het niet goed. Het coalitiebelang overheerst, het machtswoord van de coalitie overheerst. En het gevolg is opmerkelijk: meer en meer lijkt het er op dat parlementariërs van regeringspartijen een partijlijn hebben gekregen op de plaats waar gewone mensen hun ruggegraat hebben.

Wie nog een tweede voorbeeld zoekt van 'andere politiek' heeft er hier een. Door invoering van een districtenstelsel willen we bereiken dat de volksvertegenwoordigers een eigen machtsbasis in het electoraat krijgen, een district met eigen kiezers. Dan zijn ze niet meer zo afhankelijk van a. de kandidaatstelling op een verkiesbare plaats door de eigen partij en b. het succes van de lijsttrekker; a. en b. maken van kamerleden meer en meer pionnen in plaats van volksvertegenwoordigers. Invoering van een districtenstelsel is een vorm van politieke decentralisatie die wat ons betreft een noodzakelijke tegenhanger is van de bestuurlijke decentralisatie.

Het beleid van het kabinet is voor alles gericht op economisch herstel: aandacht voor de marktsector. Op de inhoud van dat beleid hebben we kritiek, maar dat laat ik nu rusten.

Er treedt namelijk ook iets anders op: de aandacht voor de marktsector blijkt meer en meer samen te gaan met niet-aandacht, het negeren van de niet-marktsector.

Het gevolg kan ons noodlottig worden. Steeds sterker wordt de suggestie dat Nederland eigenlijk bestaat uit twee gebieden, twee stukken, twee wijken. De ene wijk is de marktsector waar geproduceerd en geëxporteerd wordt en waar dus het brood op de plank wordt verdiend. De sector van techniek en handel, vol inventieve ondernemers op weg naar de volgende eeuw. De andere wijk is de niet-marktsector, de zachte sector, de collectieve sector, waar bijvoorbeeld alle buurt- en clubhuizen, de scholen, universiteiten, het Arnhemse Openluchtmuseum staan, waar de werklozen, de ambtenaren, de onderwijzers, gedetineerden, de ouden van dagen, Tante Truus en Jan Salie, de buitenlanders, de zieken, de minderheden, de kunstenaars, de vormingswerkers en andere probleemgevallen wonen. Kortom, die sector waar niks wordt geproduceerd en wordt verdiend, maar waar alleen maar wordt uitgegeven en waar dus zo weinig mogelijk moet worden uitgegeven. Een wijk die nog dateert uit de zestiger en zeventiger jaren en dus nodig moet worden gesaneerd.

De suggestie is gevaarlijk. Op twee manieren. De bewoners van de veronderstelde zachte wijk krijgen er een minderwaardigheidscomplex van en raken gedemotiveerd. Bovendien kan de sanering af en toe uitgroeien tot een kaalslag. Het is een volstrekt valse suggestie. Economie en techniek aan de ene kant en cultuur/menselijke samenleving anderzijds zijn hele-

maal niet van elkaar te scheiden. Iedere inwoner van dit ingewikkelde, overbevolkte, sterk geïntegreerde land is op zijn tijd kind, leerling, cultuurdrager, ziek, werkloos en oud, maar ook producent, uitvinder, doener. In iedere afzonderlijke biografie komen al die aspecten voor. Een beleid dat die aspecten beleidsmatig uit elkaar haalt en het ene prioriteit geeft boven het andere, zo'n beleid levert tenslotte een maatschappelijk woestijnklimaat op.

Het begin van de woestijnvorming is er al: onderwijzers die het bijltje er nu en dan bij neergooien. Mensen die zich miskend voelen en niet goed meer weten waar ze hun frustraties kwijt moeten. Ik denk dat het spijbelen door leerkrachten een unicum in de culturele geschiedenis is, een nogal dreigend unicum.

Het kabinet zou deze signalen serieuzer moeten nemen en niet vooral de spierballen moeten opblazen als er weer rumoer komt. Als de culturele en sociale basis begint te scheuren zakt er meer in dan alleen maar een ziekenhuis, een bejaardenhuis, een school of een schouwburg.

De geschiedenis, een vak dat sterk met uitroeiing wordt bedreigd, heeft trouwens bewezen dat economische en culturele welvaart eigenlijk steeds hand in hand gingen. De Grieken hadden dat al in de gaten, in de Italiaanse steden waar de moderne boekhouding en het bankwezen werd uitgevonden en waar termen als debet, credit, franco en conto werden geboren kun je nu nog de kunstwerken van de Italiaanse meesters bewonderen. En in onze gouden eeuw was eigenlijk precies hetzelfde aan de orde. Techniek, handel, economie, het zijn elementen die niet uit de lucht komen vallen, maar slechts de resultaten kunnen zijn van een samenleving waar mensen zich kunnen thuisvoelen, een samenleving die niet ontbladerd wordt door de zure regen van een nogal kortzichtig regeringsbeleid.

Men kan zich afvragen of dat besef in de minister-raad nog wel aanwezig is. De wedloop naar het kleinste mogelijke financieringstekort is bezig een doel op zichzelf te worden en niet meer een middel voor een ander doel.

Het is niet helemaal zonder ironie: juist in de periode waarin ergens ver in het oosten van ons werelddeel een politicus in de gaten gaat krijgen dat economische ontwikkeling beter bereikt kan worden door wat meer ruimte in de samenleving te brengen, juist op dat moment neemt bij ons de maatschappelijke ruimte af en neemt de ergernis toe. Wij hoeven ons door de Sovjet-Unie en door Gorbatsjov natuurlijk niet te laten beleren, maar de coincidentie stemt tot nadenken. Tenslotte wordt er al jarenlang gefilosofeerd over 'convergentie', de mogelijkheid dus dat Oost en West naar elkaar toegroeien; maar laten we niet convergeren in de verkeerde richting.

D66 bepleit een integratie van beleid waardoor meer recht wordt gedaan aan de natuurlijke samenhang van de harde en de zachte sector. Wat nu gebeurt lijkt op korte termijn een vermindering van het financieringstekort op te leveren, maar dat is alleen maar schijn. Het omgekeerde zal gebeuren. Door de apartheid in het beleid, de scherpe discriminatie tussen harde en zachte sector creëren we door achterstelling van belangrijke categorieën de financieringstekorten van de toekomst. Het is als met het milieu. Je kunt het misbruik een

tijdlang negeren en voor je uitschuiven, maar op een dag is zelfs het drinkwater onbruikbaar geworden. Als de budgettaire doelstelling blijft overheersen stappen we straks de een-en-twintigste eeuw in met een verwoest milieu, een analfabetische bevolking, vergrijsd, ongezond en vol met gebreken en tekorten. Eén tekort is dan misschien inderdaad verdwenen: inderdaad, het financieringstekort.

Het huidige beleid kenmerkt zich kortom door een gebrek aan toekomstgezondheid.

Politiek, vooral 'andere politiek', moet op de toekomst letten. Die toekomst is een verrassing maar een deel van die verrassing hebben we in onze eigen zak.

De toekomst is niet helemaal maakbaar, maar je hoeft er ook niet fatalistisch op te wachten. Je moet een soort weersverwachting hebben en afhankelijk daarvan op weg gaan.

Wat verwacht D66?

Het individualisme zal toenemen en daarmee de culturele verscheidenheid. Veel meer dan nog kort geleden willen mensen een eigen winkeltje om hun eigen creativiteit te ontplooiën. In het onderwijs moet je daar rekening mee houden. Je moet het dus bijvoorbeeld niet primair afstemmen op de arbeidsmarkt, zoals Deetman meer en meer wil, want dat is achterstevoren naar de toekomst lopen. Je moet het bovendien niet bureaucratiseren maar decentraliseren. En je moet het toegankelijk houden voor mensen die later nog eens wat willen leren: op langere termijn zijn deeltijden en tweede kans-onderwijs uitstekende antwoorden op het probleem van de werkloosheid. Als straks ons aardgas op is, zouden we dat wel eens moeten compenseren door een hoge scholingsgraad en kwaliteitsproductie.

Verder lijkt het verstandig om er op te rekenen dat de invloed van de wetenschap sterk zal toenemen. Voorbeeld: de informatiemaatschappij, maar ook de gevolgen van de biotechnologie. Het zijn ontwikkelingen

waar de politiek geen beslissende uitspraken kan doen, maar het is wel hoogst noodzakelijk dat de politiek zorgt voor een gezond beslissingskader. Nu al leidt de medische wetenschap tot morele vraagstukken en de essentie daarvan is dat ze nauwelijks in algemene zin te beoordelen zijn, maar slechts van geval tot geval. We moeten er voor zorgen dat geval-tot-geval-beoordelingen mogelijk zijn en blijven. Hoe precies is onduidelijk, maar in elk geval niet door nu al de toekomst dicht te timmeren op grond van bijvoorbeeld doelmatigheidsoverwegingen. De rechterlijke macht, die in dit soort kwesties wel eens een grote rol zou kunnen spelen, moeten we dus niet laten verschromelen.

Over het milieu behoeft geen onduidelijkheid te bestaan. Het probleem is vooral dat het bij velen nog veel te laag op de prioriteitenlijst staat. Het wordt voortdurend voorbij gehold door rare en halve gare beslissingen of verlangens. Als de autofiles werkelijk formidabel zijn geworden maken we gewoon een nieuwe autoweg, of een volgende tunnel of een brug over de Westerschelde om onze verplaatsingsdrift te bevredigen en in de onjuiste verwachting dat daar geen files zullen komen. Het openbaar vervoer wordt verschaald en als er al een plan is dan gaat het over de supersnelle trein die straks door onze moerasdelta scheurt zonder ergens te stoppen. Een stukje megalomanie, zoals de Zeppelin of de Concorde, maar overigens waardeloos.

We kunnen last krijgen van rampen. Nieuwe ziektes zoals AIDS of een grote crisis voor het geval de derde wereld niet eens meer de rente van de schulden wil betalen. Zullen we dan vluchten naar de krachtige maatregelen, te nemen door de bekende sterke man, of vrouw? Het staat helemaal niet vast dat onze samenleving in die noodsituaties de juiste beslissing zal nemen. De democratie is weliswaar de beste tot nu toe bedachte collectieve omgangsvorm maar niemand weet hoe sterk het draagvlak dan zal zijn. Daarom is het goed de democratie te bewaken en te versterken.